

# Koekoeksteen terug op de markegrens

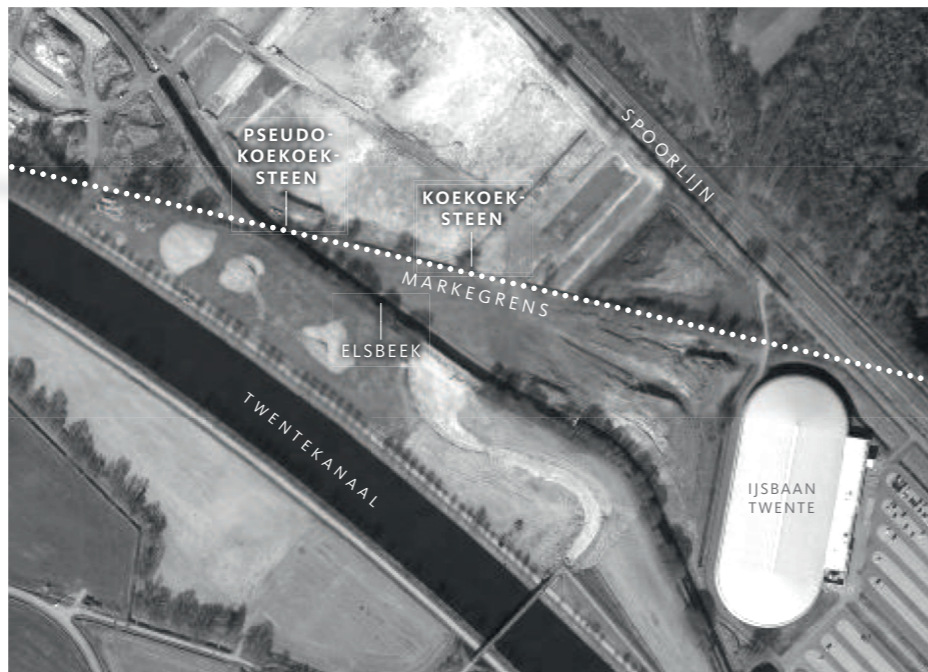
DOOR: HARRY VAN DER SLEEN

Toen ik mij in het jaar 2000 aanmeldde als nieuwbakken lid van de loakstenen- en begraafplaatsencommissie van de SHSEL, werd ik al snel door de mannen die op dat moment de werkgroep vormden, Paul Stegeman, Arie de Haan en Peter Spee, ingewijd in de bijzonder interessante wereld waarin de activiteiten van deze werkgroep zich afspeelde. Op dat moment kon ik nog niet vermoeden hoe deze hobby, noem het maar 'grensstenengekte', mijn verdere leven zou beïnvloeden. Hoe het mijn horizon zou verbreden, mij naar veel onbekende en prachtige plekken zou voeren en in contact zou brengen met zo veel andere mensen, waarvan velen zelf ook besmet waren met het 'loakstenenvirus'. Eén van die activiteiten bestond uit het regelmatig inspecteren van de markestenen die nog aanwezig zijn op onze voormalige markegrenzen. Met één van die markestenen wil ik u graag nader kennis laten maken in dit artikel.

## De Koekoeksteen.

Een van de markestenen op de grens van de voormalige marken Groot-Driene en Twekkelo heet de Koekoeksteen. Een marke, ook wel markegenootschap, is een middeleeuws collectief van grotere boeren die gezamenlijk het beheer en gebruik van hun gemeenschappelijke gronden regelden. Deze gronden werden afgebakend met onder andere zwerfkeien. Onze Koekoeksteen is zo'n grote markesteen. De naam is ontleend, zoals dat toen gebruikelijk was, aan het erf dat het dichtst in de buurt lag van de steen, erve de Koekoek. Die boerderij is verdwenen bij de aanleg van het Twentekanaal. De naam Broerierdsteen wordt ook wel eens gebruikt.

Mijn eerste kennismaking met de Koekoeksteen was achteraf gezien toch niet de eerste. Wat bleek namelijk? De steen die mij door de commissieleden getoond werd, was een kleine steen die op het snijpunt lag van de Elsbeek en de markegrens. Dat was echter niet de door ons gezochte markesteen. Later is deze steen dan ook gekscherend door ons de 'pseudo-koekoeksteen' genoemd. De enige echte Koekoeksteen kreeg ik pas te zien op één van onze later 'veldtochten',



in 2009. Onze inspectietoetocht voerde ons toen langs de Twekkelermarkegrens van zuidoost naar noordwest. Tot onze grote verbazing troffen we ongeveer halverwege de houtwal een flinke zwerfkei aan. Geen twijfel mogelijk! Dit moest de ware Koekoeksteen zijn. Vergelijking met oude foto's leverde ons later het bewijs dat we het inderdaad bij het juiste eind hadden.

De steen bleek een forse platte kei te zijn van ruim een meter lengte. Hij deed wat denken aan een gedroogde vijg. Blijkbaar vond een lijster deze kei wel geschikt als smidse; we troffen namelijk een hoeveelheid kapotte slakkenhuisjes aan boven op de steen. Lijsters gebruiken graag stenige oppervlakten als aambeeld om deze huisjes op kapot te slaan om zo bij de voedselrijke inhoud te kunnen komen.

## Bedreiging.

In het najaar van 2010 hoorden we het verontrustende nieuws dat het gebied

*Boven: Luchtopname van het gebied, met de markegrens en de posities van de stenen. Linksonder: De pseudo-koekoeksteen. Rechts onder: De echte Koekoeksteen was van de houtwal – de markegrens – gegleden. De steen werd door lijsters gebruikt als aambeeld om slakkenhuisje op kapot te slaan.*

rondom de Koekoeksteen 'op de schop' ging. Het waterschap Dinkel en Regge was een project gestart, samen met de gemeenten Enschede en Hengelo en het Landschap Overijssel. Dit project, genaamd 'Kristalbad', had tot doel een gebied van 40 hectare op de grens van Hengelo en Enschede als retentiegebied (voor wateropvang) in te richten, het zou Hengelo bij hevige regenval moeten behoeven voor wateroverlast. Dat was namelijk nogal eens voorgekomen in het verleden. Omdat Hengelo 13 meter lager ligt dan Enschede stroomt het water van de stuwwal tussen Enschede en Oldenzaal bij hevige regenval met hoge snelheid richting Hen-



*Boven: De uitkijktoren aan de Enschedese kant van het retentiegebied 'Kristalbad'. Linksonder: John Overbeek (waterschap Dinkel en Regge) en Harry van der Sleen markeren de Koekoeksteen met lint. (Foto: Erik Rolevink) Rechts onder: Door de begroeiing wordt de markesteen vaak aan het zicht onttrokken.*

gelo. Bij bestudering van deze plannen bleek ons al gauw dat onze eeuwenoude markegrens, doorsneden zou worden met watergangen. Vrees voor aantasting van dit waardevolle cultuur-historische landschapselement deed ons dan ook prompt besluiten, contact op te nemen met de projectleiders om onze bedenkingen tegen hun plannen te uiten. Al snel kregen we een reactie die ons enigszins geruststelde. De wal die de markegrens vormde, was als zodanig opgenomen in de uit te voeren plannen maar zou inderdaad wel op een aantal plaatsen doorgestoken worden. De grenslijn zou zichtbaar blijven in de vorm van een drietal op rij liggende eilandjes.

De markesteen, nota bene een rijksmonument, was echter niet bekend bij de uitvoerende partijen. Afsgesproken werd om samen de steen te lokaliseren en de intentie werd uitgesproken deze in de bestaande plannen op te nemen. Uiteindelijk is dat dan ook gebeurd. We hebben meteen gebruik gemaakt van de mogelijkheid om de steen, die in de loop der eeuwen van de wal afgegleden was, daar weer bovenop te plaatsen. Enig overleg met de gemeente Enschede leverde snel een vergunning.

## Huidige situatie.

In 2014 is het project 'Kristalbad' voltooid en begint het een mooi natuurgebied te worden, op de gemeentegrens achter de schaatshal, waar men regelmatig bijzondere watervogels kan aantreffen. Het gebied is gedeeltelijk toegankelijk en vanuit twee uitkijktorens goed te bekijken. De Koekoeksteen is helaas door de steeds weer oprukkende begroeiing aan het oog onttrokken. Het landschap Overijssel die het

beheer over het gebied voert, heeft ons toegezegd de plek rondom de steen regelmatig te willen snoeien. Ook is de steen afgebeeld op de informatieborden die op meerdere plekken in het gebied staan.

## Ten slotte

Een stukje cultuurerfgoed is mede dank zij onze commissie-interventie veilig gesteld. Wel betreuren we het dat de naam 'Kristalbad', verwijzend naar een voormalig zwembad op Hengeloos gebied, gekozen is voor deze omgeving. Historisch gezien zou namelijk de benaming 'De Steenriet' veel beter geweest zijn. Onder deze veldnaam wordt dit gebied in oude documenten genoemd.

Een kort filmpje over het herplaatsen van de Koekoeksteen, kunt u zien op YouTube ([youtu.be/O3KQzaipd5w](https://youtu.be/O3KQzaipd5w)).